

РАЗСВѢТЪ

ОРГАНЪ РУССКИХЪ ЕВРЕЕВЪ.

Выходитъ ежеднвно по пятницамъ. Годовая цена: въ Одессѣ 1 р., съ пересылкою 1 1/2 р. Подписка принимается въ Одессѣ въ конторѣ Редакціи на Рыльсксой. ул. въ № 15. Въ Москвѣ: въ книжномъ магазинѣ Абрамова, въ Малыя.

За матеріалы объявленій по-русски платятъ по одному рублю за строку въ 60 буквъ на одну разъ 10 коп., на две разъ 15 коп., на три разъ 20 коп., на четыре разъ 25 коп. серебромъ. и т. д.

И сказалъ Госдъ: да будетъ свѣтъ!
Быт. г. 1, с. 3.

27 МАЯ.

ויאמר אלהים יהי אור
בראשית א.

"סימתנו - אור"

כתב העת היהודי הראשון בלשון הרוסית

דוד פריישטט

צ'אצקין) וכן מחברים שהדפיסו עבודותיהם בשפות זרות, כגון גרמנית (שטרן, וולפזון, גורוביץ), צרפתית (לבנסון, טרנופול) ואיטלקית (דרבליך, וולטון). זו היתה הסביבה החברתית שבתוכה צץ לראשונה הרעיון להוציא לאור עתון יהודי בשפה הרוסית. היוזמה נתמכה על ידי נ.א. פירוגוב, שבתקופה ההיא כיהן כמפקח כללי על החינוך באזור אודיסה. המנתח הגדול, שנודע במחקריו בתחום האנטומיה, היה גם יריד נאמן של היהודים. בשנת 1857 הגיש פירוגוב בקשה בעניין זה לשר החינוך, בצינו שהיוזמים הם שני סוחרים מאודיסה — אוסיפ רבינוביץ ויואכים טרנופול.

תוכן לא־דת

שר החינוך נורוב ושר הפנים לנסקי לא הביעו התנגדות לרעיון. אולם היוזמה נתקלה בהתנגדותו של "הוועד היהודי" (מוסד שהקים השלטון הצארי לטפל בענייני היהודים

מכלל 403,815 התושבים, 138,935 יהודים). לקהילה היהודית היו שני מקורות עיקריים: מצד אחד היו ווהלין, פודוליה, ליטא ואזורים אחרים בתוך תחום המושב, שעמד על סף התפרצות אוכלוסין. הצפיפות דחפה המוני צעירים לעיר החדשה, כאילו היתה זו הארץ המובטחת. מרביתם הגיעו בגלל אבטלה, דלות ומצוקה אולם מקצתם, שכבר הצליחו לספוג את התרבות היהודית הבטיסית, נמשכו בגלל האפשרות להתקרב למרכז ציוויליזציה אוניברסלית. הזרם השני כלל יהודים מחוץ לרוסיה — בעיקר מגרמניה וגליציה, שהורשו להתיישב באודיסה ולקבל אזרחות רוסית. היו בתוכם גם יוצאי אנגליה, איטליה וארצות אירופה אחרות, שיזמו מפעלי מסחר גדולים ופיתחו בעיקר מסחר בתבואות. הודות להם החלה לעלות הרמה התרבותית של הקהילה היהודית.

בקרוב האינטליגנציה היהודית בלטו מספר עתונאים, שכתבו בעתונות המקומית והכלל־רוסית (רבינוביץ, פינקל, טרנופול, ברטנסון,

חוקרים רבים מאמינים, שכאשר כבשו החיילים הרוסים בשנת 1789 את המבצר התורכי חאג'י־ביי, ששמו שונה בשנת 1794 לאודיסה, חיו בו כבר אז יהודים. אמונה זו התבססה על תיארוך שרידי המצבות היהודיות בבית הקברות היהודי העתיק. לאחר הכיבוש חל גידול מהיר במספר התושבים ואודיסה התפתחה בקצב מזורו. סייעו להתפתחות זו אקלים נוח, שדותיה הפוריים ונמלה הגדול, שאפשר לפתח מסחר בין לאומי. לכך יש להוסיף את העובדה שהעיר היתה מקום מושבו של המושל של נפת נובורוסיסק. כל הסיבות האלה משכו גלים של מחפשי אושר ועושר מאזוריה הפנימיים של רוסיה וגם מארצות חוץ.

בקרוב גלים אלה של מתיישבים היו גם לא מעט יהודים ושיעור האוכלוסיה היהודית באודיסה גדל משנה לשנה. בשנת 1795 הוא היה 10.46%; בשנת 1873 — 26.55%, ובשנת 1892 — 32.96%. בשנת 1897 עלה השיעור ל־34.41% (במפקד משנת 1897, היו

מצד שני הוצפנו במכתבי שבח והבעת תודה מליצית.

בתשובה לביקורת, מצאה המערכת לנכון לנסח את ה"אני מאמין" שלה, בהדגישה את הרעיונות והיעדים שלשמם היא נאבקה:

כתב העת שלנו איננו ביטאון של מפלגה כלשהי ולעולם לא יהיה כזה... תחומנו נרחב יותר – זוהי כל האומה היהודית במולדתנו. מטרתנו קדושה יותר מאשר התחנפות חולפת – זוהי הגשת האמת ללא כחל וסרק. כתב העת התחייב להאיר כל מה שעד עתה היה שרוי באפלה, כי רק כך יביא תועלת בעתיד. אין המערכת מוטרדת מהרושם אשר ייווצר עתה, בעת קריאת החומר שהוסיף שנים רבות.

המערכת משוכנעת שאין כל תועלת בשבחים ושירת הלל מתמדת לגבי אומתנו. אם אנו רוצים להיות מועילים, שומה עלינו לחשוף את מגרעותינו ואין זה משנה עד כמה מכאיבה הסרת התחבשות שנדבקה לפצעינו... **סיסמתנו** – אוד, יעדנו – קדימה, הפרס שלנו – ההכרה שמילאנו את חובתנו.

(ההדגשה במקור)

כעבור שלושה שבועות הוסיפה המערכת:

כתב העת שלנו איננו הגשמה של רצון רגעי חולף, החפץ למלא את הזמן החופשי של קלי הדעת, אלא אירוע המסמל את כניסת היהודים ברוסיה לתקופה חדשה של החיים החברתיים. כתב העת שלנו מהווה מחיצה המפרידה את הזמן הישן מהעת החדשה. מטרתנו אחת ויחידה: לסייע בתחייה של אחינו, לגנות את השקר והכזבים, לעקור את הדעות הקדומות, לחשוף את הכוונות הזדוניות, העלולות להופיע מכל צד שלא יהיה ולעמוד איתנים על זכויותינו.

שנה אחת וסגירה

למרבה הצער משך חייו של כתב העת היה קצר – שנה אחת בלבד – מ'27 במאי 1860 ועד 19 במאי 1861. יצאו לאור 52 גיליונות. על המערכת היה לפתור בעיות אין ספור – פסיכולוגיות, כלכליות ויחסים עם הצנזורה. אחדות מצאו את פתרון, אחרות שלא ניתן היה לפתור, גרמו בסופו של דבר לסגירת השבועון.

המכשול הראשון היה נעוץ בחילוקי הדעות בין רבינוביץ' וטרנופול לגבי תוכן העתון. הוויכוח הסתיים בהודעה קצרה שפורסמה ב'7 באוקטובר 1860, בגיליון 20: "אדון י. טרנופול עוזב באופן סופי את מערכת

של הבורסה", "ביקורת". פורסמו בו גם יצירות ספרותיות בהמשכים, כמו: "הפמוטים בירושה" מאת א. רבינוביץ', "המחסן של מוצרי מכולת" מאת ל. לבנדה ואחרים. ב"חדשות פנים" הופיעו ידיעות על חיי הקהילה היהודית באודיסה וכתבות מברדיצ'ב, מינסק, קייב, ז'יטומיר, וילנה, קיישוב, פולטבה וערים נוספות מתחום המושב. ב"סקירת העתונים היהודיים" ניתנה תשומת לב לכתבי עת יהודיים שהופיעו באיטליה, הונגריה, גרמניה, גליציה, אנגליה וארצות הברית.

להלן כותרות של אחדים מהמאמרים האופייניים שפורסמו ב"ראזסווייט": "סקירת השינויים שחלו במצבם של יהודי רוסיה מ'1855 ועד 1860", מאת י. צ'אצקין; "על חשיבות הרבנים המשכילים לקהילות היהודיות", מאת א. סולובייצ'יק; "הרמב"ם" מאת ק. האוזנר; "גורל היהודים באירופה הדרומית" מאת א. רבינוביץ'; "על הדילטנטיות בוויכוח בעד ונגד היהודים", מאת א. פסובר; "פלשתינה" מאת ס. גולדנזווייזר. עניין מיוחד מהווים "המכתבים הספרותיים" של ההיסטוריון היהודי מפרנקפורט ד'מיין, י.מ. יוסט, שפורסמו בתדירות קבועה בשבועון.

למה לכבס כביסה מלוכלכת בפרהסיה?

תגובות הקוראים לא היו אחידות. במקביל לאהדה, נשמעו לעתים גם תגובות שליליות. השמרנים, שגדלו על ברכי המסורת החרדית, התייחסו בשלילה למגמת ההתקרבות אל התרבות האירופית וכמובן הביעו חוסר שביעות רצון. התמרמרו גם אלה שסברו כי לא כדאי לחשוף בפני הקורא הרוסי את הצדדים הבלתי נעימים של החיים היהודיים, בטענה שלא מכבסים את הכביסה המלוכלכת בפרהסיה. ברור שהשבועון זכה ליחס צונן מצד העתונות היהודית בידיש.

כבר בגיליונו השלישי נאלץ "ראזסווייט" להגיב בנושא זה:

הופעת גיליונו הראשון גרמה לסערה בכוס מים. אחדים נפגעו כי שמותיהם הוזכרו ואחרים נעלבו כי שמותיהם לא הוזכרו. אחדים זעמו על אזכור הדלות של יהודי מערב רוסיה והיו שמצאו גם התייחסות לא מכובדת אל התלמוד.

בממלכה). חבריו סברו ש"הוצאה לאור בשפה הרוסית של כתב עת יהודי, בעל תוכן דתי, עלולה ליצור אי נעימויות רבות". לאחר שציינו כי כתב עת כזה עלול לזרוע הרס בקרב האוכלוסייה הרוסית, הציעו חברי הוועד לרבינוביץ' וטרנופול, "להוציא [את כתב העת] אם ירצו בכך, בלשון העברית או בידיש". רבינוביץ' הגיש בקשה נוספת, באמצעות פירוגוב, שבה הובטח כי כתב העת לא יפרסם מאמרים בעלי תוכן דתי. במסמך פורטו מטרות כתב העת: השאיפה לתחייה רוחנית של האוכלוסייה היהודית והשגת הקלות לגבי מעמדה המשפטי.

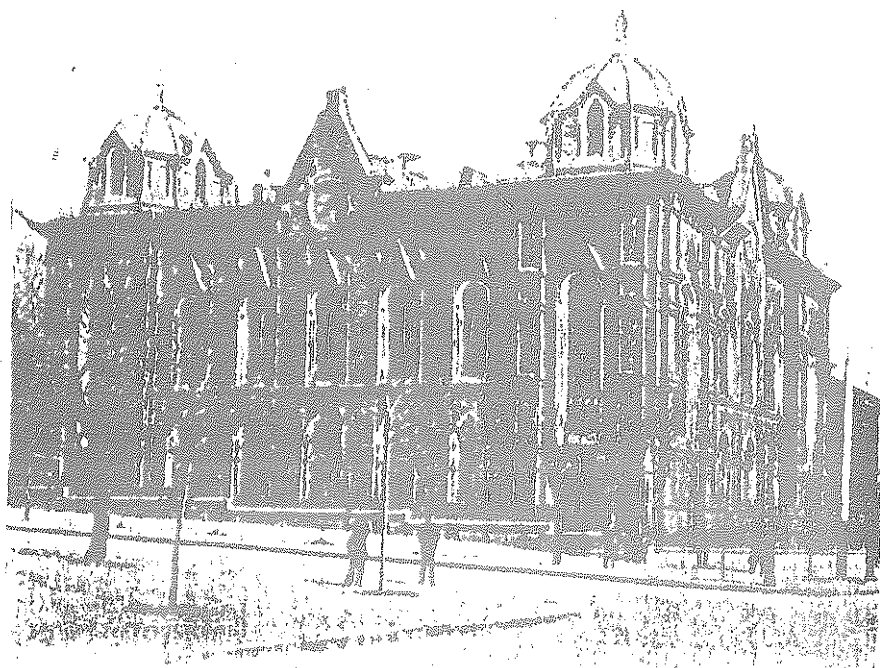
"הוועד היהודי" הגיע למסקנה, שעם הוצאת המטרות הדתיות הוסרו המכשולים בפני קבלת הרשיון והחלטה זו קיבלה גושפנקה ממלכתית מטעם חצר הצאר ביום 22 באוקטובר 1859. ב'27 במאי 1860 יצא לאור הגיליון הראשון של "ראזסווייט" (השחר/הזריחה), שהחזיק 16 עמודים בפורמט של 28.5x21.5 ס"מ.

השבועון הופיע בימי שישי בעריכתם של רבינוביץ' וטרנופול. החל מגיליון 20 הפך רבינוביץ' לעורך יחיד. סיסמתו היתה מתוך ספר בראשית: "ויאמר אלוהים – יהי אור". אוסיפ רבינוביץ' (1817-1869) היה סופר יהודי-רוסי שעסק בענייני חברה. השכלתו היתה בלתי רגילה באותם זמנים. במקביל לחינוך היהודי שקיבל, למד שפות זרות ומוסיקה. בשנת 1840 התקבל לאוניברסיטת חרקוב, אולם לאחר שאביו פשט את הרגל נאלץ לזנוח את לימודיו. הוא עבר לגור באודיסה, ועבד כפקיד במשרד עורכי דין. בשנת 1847 החל לעסוק בתחום הספרות כמחבר מסות ומתרגם ופרסם את עבודותיו ב"אודיסקי ויסטניק" (עתון אודיסה), "רוסקי אינוואליד" (הנכה הרוסי), "רוסקויה סלובו" (המלה הרוסית), הקבצים הספרותיים של נובורוסיסק ועוד.

יואכים טרנופול (1810-1900) היה יהודי משכיל שפרסם את יצירותיו בכתבי עת רוסיים וצרפתיים.

ל"ראזסווייט" היו מדורים קבועים: "חדשות פנים", "סקירת העתונים היהודים מתוך לרוסיה", "הודעות הממשל", "כרוניקה

כתב העת. 'ראזסווייט' ימשיך להופיע כמקודם, ללא שינוי. על החתום – העורך א. רבינוביץ'. גם הקשיים הכלכליים השפיעו. מתוך התכתבות בין העורך לבין ליאון רוזנטל נודע, שחצי שנה לפני סגירת כתב העת פנתה המערכת בקריאה אל הציבור וביקשה סיוע כספי. קריאה זו נותרה ללא מענה. המכשול השלישי ששבר את גב הגמל היו מאמרים ודברים בנושא השוויון שהופיעו בעתון ומשכו את תשומת לב השלטון המרכזי. על פי הוראות מהבירה סנט פטרסבורג, נאלץ המושל, הרוון סטרוגאנוב, בעצמו תומך ברעיון של אמנסיפציה יהודית, ומי שסייע להופעת "ראזסווייט", להסביר לרבינוביץ', שאפשר גם להבא להאיר את הצדדים האפלים של החיים היהודיים, אבל לא מומלץ לעתון לשמש מגן לזכויות היהודים. בגיליון 45 הופיעה הודעה: "השנה הראשונה של חיי כתב העת תהיה גם האחרונה שלו. נתקלנו במכשולים, שאין ביכולתנו לגבור עליהם, דבר המחייב אותנו להפסיק את הופעת כתב העת בתום שנה להופעתו. אנו מעדיפים מות גיבורים מאשר הרס איטי מייגע."



מרוסית: ד"ר א. בן-יעקב

הערת המערכת: בעשרות השנים הבאות הופיעו ברוסיה ומחוצה לה שבועונים נוספים בשם "ראזסווייט". אין להם קשר ל"ראזסווייט" הראשון, שקורותיו תוארו לעיל.